

LIČNI ŽIVOTOPIS
I ISPOVESTI GREŠNIKA

Na koricama:
Fransisko Goja,
Hodočašće u Sv. Isidor, 1819-1823.

LIČNI ŽIVOTOPIS I ISPOVESTI GREŠNIKA

Džeјms Hog

Sa engleskog prevele:
Aleksandra Dragosavljević
Ana Imširović Đorđević

Naslov originala
James Hogg:
THE PRIVATE MEMOIRS AND
CONFESSIONS OF A JUSTIFIED SINNER

Copyright © 2013 za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Koordinator projekta
Ana Ješić

Lektor
Vesna Đukić

Štampa
Newpress, Smederevo

Tiraž
1000 primeraka

Prvo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismom
Janson Text

ISBN: 978-86-86059-37-6

Smederevo, 2013.

www.heliks.rs

Culture

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Kultura

Ovaj projekat je finansiran uz podršku Evropske komisije. Sadržaj ove publikacije odražava samo stavove njenih autora i ni u kom slučaju ne predstavlja stajalište Komisije.

SADRŽAJ

Predgovor	7
Urednikova priča	11
Lični životopis i ispovesti grešnika	77
Urednikov zaključak	180

Predgovor

Džejsms Hog rođen je 1770. godine u Škotskoj. Školovanje mu je prekinuto gotovo na samom početku usled finansijskih nepri-
lika njegovog oca, zemljoradnika, zbog kojih je Hog morao da
se posveti čuvanju krava. Porodica mu je bila bogobojažljiva i
redovno su posećivali crkvu, a majka je negovala tradiciju pripo-
vedanja narodnih priča o vitezovima i natprirodnim bićima – to se
odrazilo na Hogovo stvaralaštvo čije glavne temelje čine upravo
religija i narodna tradicija.

Hog, u mladosti čobanin, za književnost se zainteresovao u
ranim dvadesetim, kada je počeo da piše pesme i poeme od kojih
su neke objavljene u časopisu *The Scots Magazine*. Godine 1810. seli
se u Edinburg u nadi da će moći u potpunosti da se posveti spisa-
teljskoj karijeri, ali 1813. godine vraća se u Selkirkšir i poslovima
sa stokom na imanju vojvode od Baklua. I dalje redovno objavljuje
tekstove, održavajući vezu sa edinburškim ljudima od pera, među
njima i sa svojim prijateljem Volterom Skotom.

Mnoge Hogove priče i pesme objavljene su u časopisu *Blackwood's
Edinburgh Magazine*. Za taj časopis piše i popularne satirične dija-
loge čiji je jedan od čestih junaka Čobanin, zapravo Hogov alter-
ego.

Hog umire 1835. godine. Sahranjen je kraj svog dede Vila
O'Faupa, navodno poslednjeg čoveka koji je umeo da razgovara
s vilama.

Hog je pisao novinarske članke, pesme, priče, romane, čak i
neautorizovanu biografiju Voltera Skota, ali svakako je najpozna-
tiji po romanu *Lični životopis i ispovesti pozvanog grešnika*, objavlje-
nom 1824. godine. Književnu karijeru počeo je zapisivanjem i pri-
lagodavanjem pesama koje su se tradicionalno pevale i pnosile u

njegovom okruženju. Uticaj narodnog pripovedanja nikad ga nije napustio i očitava se čak i u njegovom “najknjiževnijem” delu, *Životopisu*, između ostalog i kroz jedan od središnjih motiva – đavolske intervencije nad nemoćnim pojedincem. Ovaj roman isprva je objavljen anonimno i dobio je mlake kritike, ali se danas smatra remek-delom, mahom zbog dvosmislenosti i psihološkog ispitivanja glavnog lika.

Dva nepodudarna narativa, urednikov i grešnikov, iz različitih perspektiva opisuju iste nejasne događaje čiji je jedan od učesnika možda demonsko biće, Gil-Martin. Hogov roman, bilo da ga posmatramo kao natprirodnu parabolu ili psihološku studiju o verskom fanatiku, izvesno predstavlja satiru o ekstremizmu, usko-grudosti i jednostranosti. Jedan od razloga zašto je *Životopis* u vreme kad je tek objavljen imao loš prijem kod čitalaca i kritičara, jeste to što su namerna nepouzdanost pripovedača iz prvog lica i neizvesnost da li je Gil-Martin đavo ili projekcija Robertovog duševnog stanja smatrani nehotičnim nedostacima umesto planiranim domašajima. Možda i problematičniji momenat bila je satirizacija kalvinizma – *Životopis* nas vodi u srce najekstremnijeg oblika kalvinističke vere. Zbog toga su naredna izdanja gotovo do samog kraja devetnaestog veka bila lišena teoloških referenci i aluzija. U takvom obliku tekst i nema preveliku važnost i reputacija romana počinje da raste tek 1895. godine sa obnavljanjem prvog, integralnog izdanja. Ključan momenat za svrstavanje *Životopisa* među remek-dela književnosti jeste izdanje iz 1947. godine sa predgovorom uticajnog francuskog pisca, nobelovca Andrea Žida – on je *Lični životopis i ispovesti pozvanog grešnika* prepoznao kao delo koje najavljuje ideje i metode modernizma.

Od ostalih dela, pažnje vredan je još i roman *Tri pogibelji po čoveka* iz 1822, mešavina istorijskog romana, narodnog predanja o natprirodnim zbivanjima, alegorije, komedije i viteške epske pripovesti, te njegov prateći roman *Tri pogibelji po ženu* (1823), važan i po tome što se pripovedački postupci primenjeni u njemu kasnije javljaju u *Životopisu* (prevashodno dupli narativ). Valja pomenuti još i zbirku priča, *Pastirov kalendar* iz 1829.

– Ana Ješić

Urednikova priča

U TRADICIJI I NEKOLIKIM PAROHIJSKIM KNJIGAMA, stoji da su posedi Dolkasl (ili Dolkastel, kako često izgovaraju) bili u vlasništvu izvesne porodice Kolvan, pre otprilike stotinu i pedeset godina, i još najmanje vek ranije. Za tu se porodicu misljaše da je grana drevne porodice Kohun, a izvesno je da su od njih potekli Kauani koji se proširuje prema Granici. Nalazim da je, godine 1687.¹ Džordž Kolvan nasledio svog strica istog imena, u Dolkaslu i Balgrenanu; a kako je ovo sve što iznadoh o porodici iz istorije, tradiciju moram prizvati za preostalo o živopisnim dogodovštinama ove kuće. Ali, o stvari koju saznajemo iz drugog od ovih moćnih izvora, nemam razloga da se žalim: svetu je izdašno predočena i siguran sam da, beležeći užasne događaje koji slede, saopštavam većem delu žitelja najmanje četiri okruga Škotske ono o čemu su već izvrsno obavešteni.

Taj Džordž beše bogat čovek, ili se tako za njega mislilo, a u poznim godinama oženio se jedinom naslednicom, kažu i čerkom gradskog odbornika Orda iz Glazgova. Taj brak pokazao se svakvim samo ne prijatnim za obe strane. Dobro je poznato da su načela reformacije davno pre toga pridobila srca i naklonost Škotlandana, premda nisu svi tako osećali, niti u jednakoj meri. Tako se ni ovaj bračni par nije u svojim stavovima usaglasio. Usvojivši da je tako bilo, možda biste pomislili da bi vlastelin, zbog svojih poodmaklih godina, bio naklonjen strogim doktrinama reformatora, a

¹ Godina 1687. je vreme neposredno pred revoluciju 1688–1689. Pučem u kome je svrgnut s prestola Džejs II od Engleske (koji je ujedno nosio titulu Džejs VII od Škotske) a na vlast je došao Viljem III od Engleske, uspostavljen je novi poredak s vigovcima kao glavnom političkom strujom i prezbiterijanizmom u Škotskoj. (Prim. prev.) *Sve dalje napomene su prevodiočeve.*

da bi se mlada i čila gospa iz grada privolela slobodoumnim principima kraljeve klike², prepuštajući im se bez mere, za razliku od svojih oštih i nadobudnih savremenika.

Međutim, ispade obrnuto. Vlastelin beše ono što su njegovi zemljaci nazivali „lakrdijaš, bezbrižni momak“, s vrlo malo straha od Boga u srcu, i gotovo isto toliko malo straha od ljudi. Nije namerno naudio niti uvredio nikoga, niti je uviđao da bi trebalo da diže glas protiv njihove odmazde. Prethodno verovao je da živi u prijateljstvu s većinom žitelja sveta, a naročito sa svevišnjim silama: ali beda na njega ako se uskoro neće uveriti da je to osećanje proklete sigurnosti bilo obmana! Jer njegova gospa beše najstroža i najmrgudnija od svih slepih pristalica principa reformacije. Njena nisu bila načela velikih reformatora, već najvećma preterana i izopačena. Njihova behu ulje koje je teško progutati, njena pak ulje zagorčeno i pregrejano toliko da ga priroda nije više mogla podneti. Zadojila se idejama iz doktrina jednoga strastvenog duhovnika predestinacije; i te ideje behu toliko okorele da uskoro postadoše kamen spoticanja mnogim njegovim sledbenicima i moćno sredstvo za neprijatelje njegove klike da okrenu mehanizam države protivu njih.

Na svadbenom slavlju u Dolkaslu veselilo se na sve načine, ne one iz tog ozbiljnog doba, već iz vremena koja mu prethodiše. Gostilo se i igralo, duvalo u gajde i pevalo: služio se skoč naveliko, pivo od ječmenog slada u golemim drvenim kriglama, a rakija u izdašnim volovskim rogovima. Vlastelin se sav predade prostim radostima. Plesao je, pucketao prstima na muziku, tapšao i uzvikivao na kraju melodije. Ljubio je svaku devojku u dvorani čiji izgled beše ma bar podnošljiv i začikivao njihove dragane da pokažu istu slobodu s njegovom nevestom. Ali, eto nje kako sedi na čelu dvorane u svojoj nepomičnoj lepoti u punom cvatu, izričito odbijajući da zapleše s bilo kojim od prisutne gospode. Jedina ugodnost, činilo se, beše joj da tu i tamo razmeni po koju reč u prijatnom razgovoru sa svojim omiljenim pastorom o uzvišenim temama; on ju je dopratio do njene kuće po venčanju, želeći da se uveri da je u novom domu smeštena kako dolikuje. Nekoliko puta obratio joj se njenim novim imenom, gospa Kolvan, ali ona je na to gadljivo odvrćala glavu, a na starog nesmotrenog grešnika gledala je sa sažaljenjem i prezirom, trgnuvši

² Kraljeva klika – misli se na pristalice kralja.

se na vrhuncu njegovog prostačkog veselja. Sveštenik je, uvidevši šta njen pobožni um misli, nadalje uvidavno oslovljavaše titulom leđi Dolkasl, što je zvučalo unekoliko bolje, jer nije spajalo njeno ime i ime toga bezbožnika: a s golemim pravom može se verovati da ga se ona, uprkos svim ozbiljnim zavetima kojima se vezala, a to ne beše obično vezivanje, posepce od strane vlastelina, tada, u svom srcu, možda čak i užasavala njega.

Dobri pastor nanovo je blagoslovi i ode. Ispratila ga je sa suzama u očima, preklinjući ga da je često posećuje u toj bezbožničkoj zemlji Amoreja, Heteja i Gergeseja: sa čime se on složi, uz mnoge ozbiljne i neumitne uslove – potom se mila nevesta povuče u svoje odaje i predade se molitvi.

U to vreme bejaše običaj da kum i deveruša i nekoliko odabranih prijatelja posete mladence pošto se par povuče na počinak, te da ispiju po čašicu u njihovo zdravlje, sreću i za brojno potomstvo. Ali vlastelin se nije radovao tome, želeći svoj dragulj samo za sebe. Iskravši se sa svoje vesele proslave, on ode do odaja voljene i stavi rezu na vrata. Našao ju je obuzetu pisanjima apostolskim i smrtno smernu. Pokuša da je pomiluje, ali ona okrenu glavu i prozbori nešto o ludostima ostarelih muškaraca i o širokom putu koji vođaše u uništenje. Vlastelin nije do kraja shvatio tu aluziju; ali prilično pometen pićem i sklon da se ne srđi na zamerke, samo zapazi, skidajući cipele i čarape, da, „širok ili uzan put bio, vreme je da se nađu u svom krevetu.“³

„Gospodine Kolvan, dakako nećete otići u krevet noćas, u tako važnom trenutku svog života, a da prvo ne izrečete molitve za sebe i mene.“

To kad je izgovarala, vlastelin držaše glavu gotovo na zemlji, labavivši kopču na cipeli; ali kada ču za molitve, u takvoj noći, najednom se uspravi, sav rumen kao ruža, i odgovori joj:

„Molitve, gospođo! Ta Gospod da je na pomoći ludoj vašoj glavi, je li ovo noć za molitve?“

Bolje da se uzdržao. Na njega se sruči bujica svekolike uzvišenosti, te se vlastelin zastide i sebe i svoje mlade, i ne znade šta da kaže: ipak, tu mu u pomoć priskoči rakija.

³ Jevandlje po Mateju 7:13. „Uđite na uska vrata; jer su široka vrata i širok put što vode u propast, i mnogo ih ima koji njim idu.“

„Čini mi se, draga moja, da religioznoj predanosti unekoliko nije ovde mesto noćas,“ reče. „Jašta bi vazda divno i korisno bilo da nas barka ta uvek nosi, kad ne bismo stalno od toga pravili sprdnju: kao kad bi se Biblija i šale čitale uporedo, te bi život čovekov po tim redovima bio spoj apsurga i smetenosti.“

Ali, taj praznovernik il' licemer, uprkos svom kukanju, ne ubedi je ni mrvicu. Možete se raspravljati do kraja života, bezgrešno biće mora biti u pravu. Tako se pokazao i s vlastelinom. Jedan za drugim redaše oni svete spise, bez i najmanje veze, i jednu za drugom rečenicu iz dubokoumnih propovedi gospodina Rigima, ispunjavajući dužnost porodičnog bogoštovanja, dok vlastelin ne izgubi strpljenje i, bacivši se u krevet, nehatno reče da tu dužnost prepusti njoj na jednu noć.

Ovaj nenadani tok događaja donekle poremeti smerni um ledi Dolkasl. Činilo joj se da se zatekla u prilično nezgodnoj situaciji. Ipak, da bi pokazala nesavesnom suprugu rešenost da čvrsto brani svoj integritet, pade na kolena i moljaše takvom silinom da sigurna beše kako će to ostaviti utisak na njega. Tako i bi, jer ne prođe mnogo, a vlastelin joj stade odgovarati tako žestoko da se gospa nađe u čudu i prilično ometena u nizanju molitvi. On počeo da se oglašava zvukom iz nosa, i to ne običnog kalibra – note behu tek malo slabije od melodije vojničke trube. Gospa htela da nastavi, ali svaki novi odgovor u vidu note iz kreveta odzvanjaše joj u ušima s jačom zvekom i brujaše duže, dok saglasje slatkih zvukova ne postade tako patetično da nadvlada njen smerni duh; prolivši silne suze, ona ustade i povuče se u ugao kraj kamina s Biblijom u krilu, da provede tu sate u svetim razmišljanjima sve dok se pijani trubač ne bude prizvao svesti o doličnom postupanju.

Vlastelin se nije probudio u razumno vreme; jer, savladan umorom i pijanstvom, spavaše sve čvršće, a njegove morfejske⁴ note bejahu sve žešće. Malo su se menjale u strukturi, ali taktovi načelno zvučaše otprilike ovako: „Hik-hok-fijuuu!“ Bejaše to istinski smešno i svakome bi izmamilo smeh sem smernoj, razočaranoj i poniznoj nevesti.

Dobra gospa plakaše gorko. Pre bi umrla nego da ode i probudi to čudovište i zatraži da napravi mesta za nju: ali, povuče se

⁴ Morfej – grčki bog sna.

nekud, jer vlastelin, probudivši se narednog jutra, vide da je i dalje sam. San mu beše od najčvršće i najčistije sorte; i, sve dok tra-jaše, nijednom ne pomisli on na žene, decu ili dragane, sem ako sanjaše o njima; ali, kako mu duh ponovo lagano krenu ka grani-cama razuma, postajao sve lakši i živahniji pod uticajem dubokog poćinka, i njegovi snovi se okoristiše tom živahnošću, o, da, u meri koja se teško da izraziti. Snivao je o svakojakim poskoćicama; i beše tako gipke građe da je poskakivao nad glavama devojaka, a stopa-lima klizaše po tavanici, u najvećoj ekstazi. Previše žestoko beše to eda bi lanci boga sna⁵ izdržali. Nosna truba prekinu u jednom trenutku svoje duge zvuke i ustupi mesto nekakvom groznićavom smehu. „Nastavite – svirajte, đavoli!“ povika vlastelin, ne menja-jući položaj na jastuku. Ali taj trud da natera gudače da ne posu-stanu prilično razbudi oduševljenog snivača i, iako ne mogavši da se obuzda, njegov smeh, naposljetku, prateći regularan lanac činjenica, postade svestan stvarne situacije. „Rabina, gde ste? Šta bi s vama, draga?“ zavapio je vlastelin. Ali, ne ču glasa niti mu iko odgovori ili ga pozdravi. Razgrnu zavese, ponadavši se da će je zateći na kole-nima kako ju beše ostavio, ali nije je bilo, ni usnule ni na nogama. „Rabina! Gospodo Kolvan!“ povika, glasno koliko ga grlo nosi, a potom u istom dahu reče: „Kralja mi, izgubih ženu!“

Skoči na noge i otvori prozor: dnevna svetlost počela je da se probija na istoku, jer beše proleće i noći bejahu kratke, a jutro duga. Vlastelin se u trenu obuće dopola, i protreća kroz svaku sobu u kući, otvarajući usput prozore i zagledajući u svaki krevet i svaki kutak. Stiže u dvoranu u kojoj beše svadbeno slavlje i kako otva-raše razne prozore, ljubavni parovi izletaše poput zečeva zateče-nih izjutra u izdancima pšeničnim. „Bu! Fuj, i treba da se plašite!“ povika vlastelin. „Bešte, nesreće, ko da vas uhvatiše u šteti!“ Nje-gova nevesta ne beše međ njima, te morade da nastavi potragu. „Biće da plaće u nekom uglu, sirotica“, reče sebi. „Nezgodna stvar, to moljenje. Ali, bojim se da sam se loše poneo i moram se potru-diti da se iskupim.“

Vlastelin je nastavio svoju potragu i najzad nađe svoju voljenu u krevetu s njenom rođakom iz Glazgova koja joj beše deveruša. „Vi, podmukli i zli đavole“, reče vlastelin; „izigrali ste me dok sam

⁵ Bog sna, Morfej, lancima vezuje usnule u snu.

duboko snivao! Ne znadoh do sada za šalu tako mudru i ujedno tako surovu. Polaste sa mnom, nevaljalice!“

„Gospodine, znajte da prezirem vaša načela i vašu ličnost isto tako“, reče ona. „Nikada se neće za mene kazati, gospodine, da je mnome vladao bezvernik Belijarov⁶ što trči za suknjama, plesač s mnogim partnerkama, onaj što se nezakonitim igrama odaje. Kažem vam, manite se svoje neuljudnosti, gospodine, i lišite svog prisustva mene i moju rodaku.“

„Krente sa mnom, slatka moja Rab. Sve da ste najčistija od svih puritanki, i svetica nad svim sveticama, žena ste mi i morate činiti kako vam kažem.“

„Gospodine, rađe ću dati život nego da se predam vašoj bezbožničkoj volji; zato velim, okanite me se i odlazite.“

Ali vlastelin ne mariše ni za jednu njenu osornu reč: umota je u pokrivač i pobedonosno je odnese u svoje odaje, pazeći da se pokoji nabor pokrivača uvek nađe kod njenih ustiju, u slučaju naleta bučnih pogrda.

Narednog dana, mlada se kasno pojavi na doručku.

Njena služavka zamoli da je vidi, ali Džordž se bio rešio da je niko ne pohodi sem njega. Odlazio joj je nekoliko puta, uvek na odlasku zaključavajući vrata. Najzad poslužiše doručak, a vlastelin pokuša da ispriča nekoliko šala dok su se tako krepili, ali zameri mu se da su lišene duhovitosti i da mu je nos na vrhu naročito crven.

Prilike, bez sumnje, behu loše između novopečenih supružnika, jer istog dana gospa napusti svoje odaje i vrati se kući svog oca u Glazgov, provedši noć u putu; kočija i parobroda ne beše u tom kraju.

Iako je gradski odbornik Orde bez pogovora prihvatio uveravanja svoje žene u vezi sa sličnošću jedine njegove ćerke sa njenim ocem, svoju kćer nikada nije naročito voleo niti cenio; zato ga ovakvo ponašanje nipošto ne začudi. Strogo je propita oko teške nanete joj nepravde i ne uspe da otkrije ništa da ga obaveže na postupanje s mnogim mučnim posledicama. Zato joj se, posle temeljnog razmatranja, odbornik obrati ovakvim rečima:

„Da, da, Rabi! Vidim da je Dolkasl odbio da se moli s tobom kad si mu naložila; i da se prema tebi poneo na grub, neodmeren

⁶ Belijar, demon u Bibliji. Pominje se na više mesta – na primer, Druga poslanica Korinćanima 6:15.

način, van poštovanja koje duguje mojoj ćeri – kao mojoj ćeri. Ali u tome kako će se ophoditi prema svojoj ženi, e tu je bolji sudija od mene. Međutim, pošto se tako poneo prema *mojoj ćeri*, osvetiću mu se sad ili nikad; vratiću mu preko onog najbližeg njemu: to jest, osvetiću se njegovoj ženi, pa nek vidi šta će s tim.“

„Kako to mislite, gospodine?“ upita začuđena gospa.

„Mislim da se svetim tom zlikovcu Dolkaslu“, odgovori, „zbog onog što učini mojoj ćeri. Ajte vamo, gospo Kolvan, vi ćete platiti za ovo.“

To rekavši, odbornik poče da sprovodi telesno kažnjavanje nad odbeglom ženom. Udarci mu nikako ne behu naročito pogibeljni, ali snažno zamahivaše nanoseći ih, pretvarajući se da je silno besan jedino na vlastelina od Dolkasla. „Nitkov pravi!“ poviče, „Naučiću ga kako da se ponaša prema mome detetu, kakva god da je; kako se ne mogu dočepati njega, izlemaću onu koja mu je najbliža u životu. Na ti ovo, i ovo, gospo Kolvan, zbog bezobrazluka vašeg muža!“

Sirota isprebijana žena plakaše i moljaše, ali odbornik nije popuštao. Iskalivši bes mnogim udarcima, namučenu i posrnulu, odnese je u njene odaje na petom spratu, zaključa je i nadalje je hraniše samo hlebom i vodom, sve da bi se osvetio drskom vlastelinu od Dolkasla; ali često bi, silazivši niza stepenice pošto je odneo obrok ćerki, govorio sebi: „Učiniću da pojava vlastelinova bude najradosnije što je videla u životu.“

Ledi Dokasl je imala dovoljno vremena za čitanje, molitvu i meditaciju; ali nemerljivo joj nedostajahu neko s kim bi razmatrala religijska načela; jer otkri da bez takve pogodnosti, za kojom u to vreme vladaše prava strast, od čitanja i učenja svetih spisa i izreka komplikovane doktrine, nikakve koristi ne beše; stoga je često osećala potrebu da sedi kraj prozora u nadi da će videti bezbožnog vlastelina od Dolkasla kako se primiće.

Prođe mnogo vremena pre nego što se taj junak napokon pojavi. Stvari nije bilo teško ispraviti, jer njegova gospa otkri da za nju nema utočišta u očevom domu, te posle nekoliko uzdaha i suza krenu s mužem kući. Sve što se desi beše uzalud, jer ništa ne krenu nabolje. *Htede* da preobrati vlastelina uprkos njegovom upornom opiranju: vlastelin se ne preobrati. *Htede* da ubedi vlastelina da izgovara s njom molitve za porodicu, s jutra i s večeri:

vlastelin ne htede da se moli ni ujutru ni uveče. Ne htede čak ni psalme da peva, da kleči kraj nje dok ona to obavljaše niti da prozbori s njom bilo kad i bilo gde o svetim tajnama vere, iako njegova gospa koristiše svaku priliku da se izričito usprotivi svakom njegovom izgovoru, sve da bi ga kojim slučajem produhovila uvlačeći ga u raspru.

Vlastelin se dugo obuzdavao, ali strpljenje ga na kraju izdade; preseče sve njene zaludne pokušaje da ga produhovi i ismevaše njenu preteranu paletu osećaja vere, nade i pokajanja. Usudi se i da dovede u sumnju veličanstvenu standardnu doktrinu apsolutne predestinacije, što beše kruna hrišćanske ozlojeđenosti gospine. Proglasi svog sadruga udom Antihristovim⁷, takvim da se nijedna spasena osoba nije s njim mogla družiti. Zato udesi sebi zasebne okolnosti životne i, pre isteka prvih šest meseci, uslovi razdvajanja se prijateljski ugovoriše. Gornji, ili treći sprat stare kuće, beše dodeljen gospi za boravak. Imala je zasebna vrata, zasebno stepenište, zaseban vrt i staze koje se nikada ne ukrštaše s vlastelinovim; činilo se da razdvajanje beše potpuno. Svako je imao svoje društvo, od ljudi koji im svakom zasepce odgovarahu; i premda se vlastelin nijednom ne zabrinu za gospino društvo, ne prođe mnogo, a ona poče da se bavi nekim njegovim posetiocima.

„Koja je ona punačka krepka gospa često pohodi vlastelina, i to uvek sama?“ zapita svoju služavku Martu jednog dana.

„O, bogo, gospo moja, kako bih znala? Zabraniše nam upoznavanje sa svetom tamošnjim, ko i slatku božju službu.“

„Saznaj ko je ta vesela gospa, Marta. Tebi, koja održavaš veze s domaćinstvom toga bezbožnika, neće biti na štetu da saznaš tu informaciju. Zapazih da uvek pogleda nagore ka našim prozorima, u dolasku a tako i u odlasku; podozrevam da retko odlazi iz kuće praznih ruku.“

Isto veče Marta obavesti da taj dostojanstveni posetilac beše gospođica Logan, stara i prisna poznanica vlastelinova i vrlo, cenjena gospa s dobrim vezama, čiji roditelji izgubiše svoje imanje u građanskim ratovima.

⁷ Protestanti su papstvo izjednačavali sa Antihristom, nazivajući rimokatoličko sveštenstvo „telom Antihrista“. Anglikanski episkopat je, po leđi Dolkas, jednako loš kao katolicizam, te se „ud Antihrista“ odnosi i na versko opredeljenje i na nepodnošljivo ponašanje njenog supruga.

„Ha! Odlično!“ kaza gospa; „odlično, Marta! Ipak, otiđi i gledaj kretnje i ponašanje te cenjene gospe kada sledeći put poseti vlastelina – i u narednoj prilici. Neće ti, vidim, nedostajati prilika.“

Martine vesti behu takve da se molitve izrekoše na najvišem spratu doma Dolkas protivu te hananejske žene⁸, obnoć i obdan, i veliko nezadovoljstvo prevlada i dovede čak do anatema i suza. Pismo za pismom beše odaslato u Glazgov i napokon, na veliku gospinu utehu, prečasní gospodin Ringim stiže bezbedno i bogougodno u njeno uzdignuto svetište. Veličanstven beše razgovor između ovih obdarenih ljudi. Ringim među svojim doktrinama nalaziše da je osam različitih vrsta *vere*, svaka sasvim posebna u delovanju i posledicama. Ali gospa, onako usamljena, otkri još pet, sveukupno tuce [sic]⁹: potvrda postojanja ili nedostajanja tih pet vera posluži za najprosvetljeniju raspru od bezmalo sedamnaest sati, tokom koje se ovo dvoje ražestiše u svojim tvrdnjama, uvek onoliko koliko se udaljavahu od prirode, svrhe i zdravog razuma. Ringim naposljetku pade u neželjenu vatru zbog sporne stvari između jedne od tih vera i *poverenja*: tada gospa, pribijajući se da ostrascenost prelazi željenu granicu, naglo prekinu njegove sa žarom izricane tvrdnje sledećim uznemirujućim pitanjem: „Ali, gospodine, setih se da pitam, šta da se radi s ovim slučajem otvorenog i javno priznatog greha?“

Sveštenik se sablaznu toliko da ostade bez reči. Zavali se u stolicu, pogladi bradu, nakašlja se – razmisli, pa se ponovo nakašlja, potom reče, drugačijim i mekšim tonom: „Da, to je druga briga; mislite na slučaj između vašeg muža i gospođice Logan?“

„Baš to, gospodine. Sram me je što se takve nepodopštine dešavaju pred mojim nosom. Dopustiti to veliko je i vapijuće zlo.“

„Zlo, gospođo, može da dela ili da spava. Za njih je zlo, ali za nas nikakvo nije. Nikakve veze nemamo s gresima rdavih i neproobraćenih ovde koliko sa onima koga bezbožnog Turčina; jer sve zemaljske veze i spajanja obuže i proguta sveta zajednica reformisane crkve. Međutim, ako je takva vaša želja, karaću ga, ukoriti i poniziti na takav način da će se postideti svojih dela i odreći ih se za sva vremena, iz čistog samopoštovanja, iako srce, kao i delo,

⁸ U Bibliji, u Sodomi i Gomori su živeli Hananejci.

⁹ Ukupan zbir je 13, a greška je verovatno gospina.

možda celo neosvećeno bude. Od rđavog sve je rđavo, ali od pravednoga sve stvari su pravične i ispravne.“

„Ah, slatko je i utešno to što rekoste, gospodine Ringim! Divno je misliti da pravična osoba ne može zgrešiti! Ko ne bi zavideo na slobodi koja nas sve načini slobodnima? Otiđite mome mužu, tom ubogom nesretniku što ne vidi, i otvorite mu oči za njegovu izopačeno i grešno stanje; jer dobro ste spremljeni za taj zadatak.“

„Da, otići ću njemu i posramiti ga. Svraniću sa zemljom uporište greha i Satane preda mnoom kao kakvu balegu što se baca na zemlju da je oplodi.“

„Gospodine, jedan uglađeni čovek na ulazu popričao bi s vama.“

„Reci mu da sam zauzet: nikakvog gospodina večeras ne mogu da primim. Ali, neka me poseti sutra čim mu bude odgovaralo.“

„On ulazi, gospodine. Stan'te malo, moj gospodar je zauzet. Ne može sada da vas primi, gospodine.“

„Pomeri se, Moabitu!¹⁰ Moja misija ne trpi odlaganje. Dolazim da ga spasim iz čeljusti uništenja!“

„Ako je tako, gospodine, to menja stvari; i, premda nam opasnost možda svima preti, sve se mislim da ću vas pustiti unutra, jer ćete se inače tući, kako ste se, vidim, namerili. – Čovek kaže da dolazi da vas spase i ne može stati, gospodine. Evo njega.“

Vlastelin htede da ospe drvlje i kamenje na Votersa, svog slugu; ali, pre nego što ijednu reč prozbori, prečasní gospodin Ringim kroči u sobu i Voters se povuče zatvorivši vrata za sobom.

Nijedan pozdrav nije mogao biti neprikladniji: beše to nemoguće; jer vlastelin i Arabela Logan u tom trenu sedahu na istoj stolici i oboje gledahu u jednu knjigu, kada se vrata otvoriše. „O čemu se radi, gospodine?“ reče vlastelin ljutito.

„Reč je o poruci od najveće važnosti, gospodine“, odgovori duhovnik, pohita neceremonijalno do kamina, okrenu vatri leđa, a lice krivcima. „Rekao bih da bi trebalo da me poznajete, gospodine?“ nastavi on, gledajući nezadovoljno u vlastelina, lica napola okrenutog od njega.

¹⁰ Iz Biblije, Peta knjiga Mojsijeva 23:3: „Ni Amonac ni Moavac da ne ulazi u sabor Gospodnji, ni deseto koleno njihovo, da ne ulazi u sabor Gospodnji doveka.“

„Mislim da bi trebalo“, odgovori vlastelin. „Vi ste onaj gospodin – kako se beše zvaše? – od Glazgova, koji mi učini najrdaviju uslugu u mom životu. Vi, gospoda, vazda ste spremni da čoveku takvu uslugu učinite. Moliću lepo, recite, gospodine, jeste li ikad nekom učinilo dobro da se iskupite za to? Jer, ako niste, valjalo bi–“

„Stan'te, gospodine, kažem vam! Ne hulite više preda mnom. Ako li učinim zla nekom u takvim prilikama, to je zato što je to sam tražio; stoga, za zlo nisam kriv ja. Pitam vas, gospodine, pred Bogom i ovim svedokom, da li se nosiste dostojanstveno i ne oskrnaviste zavete kojim sam vas obavezao onog dana? Odgovarajte!“

„Da li pratilja kojom me vezaste ne oskrnavi svoje zavete? Odgovor'te mi to, gospodine! Niko to bolje od vas ne može, gospodine – kako vam ono beše ime.“

„Tako, dakle, priznajete da posrnute i javno ispovedate raskalašnost. A ova osoba vam je, pretpostavljam, sadrug u nedelu – ona čija vas lepota navede da zgrešite! Ustajte, oboje, da vas korim i pokažem vam šta ste u očima Boga i čoveka.“

„Pre svega, mirujte, dok vam ja govorim šta ste vi u očima Boga i čoveka. Vi ste, gospodine, drzak, sujetan učitelj, koji izaziva zadevice i pobune u crkvi, državi, porodicama i zajednicama. Vi ste, gospodine, onaj čija pravičnost se svodi na raspredanje doktrina Kalvinovih na hiljade nerazlučivih niti i na uspostavljanje sistema pravde po božjoj milosti u svim granama zakona, moralnog ili božanskog. Ukratko, gospodine, vi ste bud – crv u grudima reformisane crkve što širi bolest od koje se ona nikada neće izlečiti sem prolivanjem krvi. Odlaste u miru i ne činite više te gadosti, već ponizni budite da ne prizovete gori prekor na sebe.“

Ringim sasluša to i ne pomeri se. Tu i tamo zakrivi usta od prezira, spremajući osvetu za to dvoje nasilnika; jer smatraše da je u prednosti i odluči da izlije osvetu i sruči gnev svoj na njih. Žalim što me stegne moderne etikecije ometaju da ispišem tu čuvenu pokoru. Ali, pamtim je od reči do reči; i veličanstvena je. Metafore su tako snažne i strahovite, da ih gospođa Logan izdrža tek kratko vreme; morade da se povuče sva pometena. Vlastelin izdrža uz mnogo vike, iako mu se lice često rumenilo od stida i besa. Nekoliko puta umalo da okrene nasrtljivog slatkorečivca ka vratima, ali dobri maniri i uliveno poštovanje prema sveštenicima kao neposrednim slugama Vrhovnog bića, obuzdaše ga.

Ringim te simptome jedva prihvati kao znake stida i kajanja i ode s ukorom dalje nego što se ijedan duhovnik usudi u sličnim slučajevima. Kad završi, da bi sprečio dalju raspru, laganim i veličanstvenim korakom napusti odaju, zamahnuvši za sobom odrom na najautoritativniji način, bez sumnje ushićen svojom vrednom pobedom. Pope se na gornji sprat i ispriča svojoj metafizičkoj sadruzi o predivnom uspehu; kako istera gospu iz kuće u suzama i svu smušenu, a posrnulog vlastelina ostavi u takvom nezavidnom stidu i kajanju da on ne uspe ni reč da izgovori niti da podigne pogled. Gospa mu zahvali najsrdacnije, hvaleći njegovu prijateljsku revnost i moćnu rečitost; a potom se oduševljeno vratiše cepidlačenju i nalaženju razlika u veri tamo gde ih ne beše.

Kako oboje bejahu od odabranih¹¹, i zaštićeni od upadanja u zamke ili pod uticaj Sotone, beše im navika da pri svakoj poseti noć provode u istoj odaji zarad slatkog duhovnog druženja; ali tom prilikom se tokom noći u toj meri sukobiše oko sitne stvari negde između opravdanosti i konačnog odabiranja da sveštenik, u žaru revnosti, skoči sa stolice, prošeta po odaji i izreče svoj stav s takvom žestinom da se Marta uznemiri i, pribojavši se da će se pobiti i da će sveštenik lako nadjačati njenu gospodaricu, nabaci nešto odeće na sebe pa dvaput ustajase iz kreveta da oslušne na vrata, spremna da upadne ako zatreba. Pomisli li neko da preterah u opisu, siguran neka je da je prikaz uzet iz prirode i istinit; ali neću tvrditi da teolog nije bio zaluden ili opijen. Ako li je verovati rečima slušateljkinim, međ to dvoje ne ispolji se ljubav ni kakav princip ugodnosti, već žestoka, vatrena zagriženost spram stvari tako tričave da bi pravi hrišćanin porumeneo na njeno pominjanje, a nevernik i prostak bi zbog nje našu veru izložio podsmehu.

Silno beše gospino likovanje zbog trijumfa voljenog pastora nad njenim grešnim susedima u nižim delovima kuće; i hvalisaše se time Marti pompeznim rečima. Ali beše to kratkog veka; jer pet nedelja kasnije Arabela Logan se useli kod vlastelina kao njegova kućepaziteljka i seđaše za njegovim stolom i nosiše ključeve namesto gospodarice doma. Gospin jad i ogorčenost sada bejahu veći

¹¹ Po kalvinističkoj doktrini, Bog je već odabrao spasene koji su takvi odmah po rođenju – njih dvoje očigledno sebe smatraju odabranima.

no ikad; i natera sve one nad kojima imade ikakvu moć da rade na razdvajanju to dvoje sumnjivaca. Protesti behu uzaludni: Džordž se smejaše svakom ko pokuša tako da ga ubedi i zadrži svoju kućepaziteljku, dok se gospa prepusti potpunom očaju; jer, iako sama ne htede da druguje s mužem svojim, ne mogaše da izdrži da bilo koja druga to čini.

Ali, kao protivutežu toj strašnoj uvredi, naša pobožna i napaćena gospa posle nekog vremena spokojno rodi lepog dečaka kojeg vlastelin prizna kao svog sina i njenog, i krsti ga svojim imenom i staraše se o njemu u svojim odajama. Dozvoli dojlji da odnese dečaka majci ako bi ona ikad izrazila želju da ga vidi, ali, ma koliko čudno to izgledalo, ona od trenutka njegovog rođenja nikad ne zažele da ga vidi. Dečak je rastao, zdrav i srećan; i prođe godinu dana, a gospa mu podari brata. Brat mu zaista i beše pred zakonom i više je nego verovatno da mu je brat uistinu i bio. Ali, vlastelin mišljaše drugačije; i, iako je znao i prihvatao da je obavezan da ga izdržava, odbi da ga prizna u svakom drugom pogledu. Ne htede da upriliči gozbu¹² niti da u njegovo ime primi zavete krštenja; naravno, jadni dečak moraše da živi otuđen¹³ od crkve zemaljske godinu i jedan dan, kada gospodin Ringim, iz sažaljenja i dobrote, prihvati gospu kao kumu dečaka i krsti ga imenom Robert Ringim, što beše ime samog tog sveštenika.

Džordža podizaše njegov otac, a obrazovanje sticaše u parohijskog školi, a i kod kuće uz učitelja unajmljenog za taj posao. Bejaše velikodušan i dobrodušan dečak; uvek spreman da posluša i gotovo nikad ga niko ne učini nezadovoljnim. Roberta podiže gospodin, a vlastelin davaše godišnje za njega određenu sumu za izdržavanje; i dečak se rano naviknu na svu surovost i strogost pastrove proizvodnje i nepopustljive vere. Naučiše ga da se moli dvaput na dan, a u dane odmora sedam puta; ali imao se moliti samo za odabrane i, poput đavola starina, osuđivaše sve koji se okrenuše od Boga na uništenje. Nikada ne ču u porodici u kojoj beše usvojen ništa do zle reči izgovorene o svome ozloglašenom ocu i bratu; zato ih se sasvim gnušaše i moljaše protivu njih svakodnevno, često „da se taj stari sedokosi grešnik zaustavi u svojim nedelima, i brzo odvede u

¹² Gozba posle krštenja bio je običaj ostao od vremena pre reformacije.

¹³ Nekrešten.

pakao; i da se mladi izdanak izopačenog stabla skloni iz sveta koji osramoti, ali da mu se gresi oproste, jer ne znade za bolje.“

Takva behu načela kojima izgleda da vaspitavahu mladog Roberta. Beše on pronicljiv dečak, vanredan učenik, vatrenih i neukrotivih strasti i još strogoga držanja zbog čega se pred njim drugi dečaci povlačiše. Beše najbolji u gramatici, čitanju, pisanju i računu na raznim časovima koje pohađаше i uživaše u pisanju eseja o spornim pitanjima teologije za koje ga nagrađivaše i hvališe njegov staratelj i majka. Džordž je silno zaostajao za njim u školskim uspesima, ali više od njega isticao se u srčanosti, izgledu, izrazu i svemu što krasí gospodstvo po držanju i spoljašnosti. Vlastelin često iznosiše gospodici Logan strogu želju da se dva mladića nikad ne sretnu ili da u svakom slučaju što manje druguju; a gospodica Logan, koja se za Džordža vezaše jako kao da beše njeno čedo, preduze svaku meru predostrožnosti dok on beše dečak da se nikad ne sretne sa svojim bratom; ali, kako su stasavali u odrasle muškarce, to postade neizvodljivo. Gospu preseliše iz obitavališta u muževljevoj kući u Glazgov, na njeno zadovoljstvo; a sve to ne bi li se sprečilo da se mladi vlastelin pokvari u društvu njenom i njenog drugog sina; jer vlastelin već beše osetio dejstvo načela koje oni propovedahu te ih se pribojavao više nego progona, vatre i mača. U onim užasnim vremenima što minušе, iako vlastelin beše umeren čovek, i dalje se priklanjao kraljevom prvenstvu, a izbegavao konfiskaciju i globe, bez ikakvoga aktivnog učešća u potiskivanju zavetnika.¹⁴ Ali, pošto preko žene iskusi njihova načela i ponašanje, od potajne pristalice njihove i njihovih doktrina preobrazi se i postade unbunjen prevlašću takvih surovih i buntovničkih principa sada kad ne beše nikakve stegе ni ograničenja nad njima; i od toga vremena on se okrenu protiv njih, priklonivši se rojalistima u svim njihovim rabotama.

Desilo se da je, zahvaljujući grofovima od Sifilda i Talibardina, vlastelin vraćen na mesto poslanika u parlamentu za čuveno zasedanje koje se održa u Edinburgu kada je vojvoda od Kvinsberija bio lord kancelar i kada se silno uzburkaše duhovi. Mladi vlastelin

¹⁴ Zavetnici, radikalni prezbiterijanci koji su branili principe Nacionalnog zaveta iz 1638. i Uzvišene lige i zaveta iz 1643. godine posvećene afirmaciji prezbiterijanskog načina veroispovedanja i crkvenog uređenja, a protiv vlasti kralja i biskupa (episkopata).

pratio je oca do suda i ostao u gradu sve dok je trajalo zasedanje; a kako se svi zainteresovani ljudi sa obe strane skupiše tada u gradu, i važni gospodin Ringim zateče se tamo i ostade većinu vremena, raspirujući žar revolucionarnih ideja svom silinom u svakom društvu u kome je imao pristup. Beše omiljen među izvesnom gospodom iz zapadnih krajeva zemlje zbog svoje nepopustljive drčnosti. Nijedna opozicija nije ga mogla naterati da se bar na trenutak zacrveni ili da povuče nešto što iznese. Zato ga vojvoda od Argajla i njegovi prijatelji koristiše kao lovci terijera da potera plen i da silno kevdće eda bi znali u kom smeru teče potera. Često su to činili zabave radi, da bi začikivali protivnika; jer od svih napasti koje grabiše čoveka, on beše najnesnosija: znajući da ga mantija štiti od fizičke kazne, nije štedeo na oporosti i uživaše u jedu i ljutnji onih s kojima se prepiraše. Ali ponekad beše od stvarne koristi glavešinama prezbiterijske frakcije i zato ga primahu za svoj sto, a on, naravno, sebe smatraše veoma važnim čovekom.

S njim dođe i njegov štićenik; kratko pošto stigoše u Edinburg, Robert po prvi put sreće svog brata, mladog vlastelina, na partiji tenisa. Srčanost i okretnost mladog plemića njegovi pratioci nagrađivali su najgromkijim aplauzima, i njegov trud nosio je igru svaki put na jednu stranu, a rezultat, koliko mogu zbrojiti, beše tri naprema jedan za njih. Uskoro se međ prisutnima pomenu junakovo ime i kad njegov brat Robert koji beše gledalac shvati ko je taj što dobijaše takve aplauze, primaknu se i stajaše kraj njega sve vreme dok je meč trajao, svako malo upućujući neku zlonamernu primedbu sve da bi se narugao.

Džordž ne mogaše da ga ne zapazi, ne samo zbog tog drskog dobacivanja, već, i više, zato što stajaše toliko blizu njemu ga nekoliko puta omete u hitrom napredovanju te, naravno, beše čuškan u stranu na ne baš elegantan način. Umesto da ga nateraju da se drži podalje, ovi grubi udarci i guranje, praćeni ponekad vrlo ostrim kletvama, samo ga podstakoše da stane bliže ovom kralju meča. Namerio se da odbrani pravo na svoje mesto gledaoca kao bilo ko drugi na tom meču a, da mu to zameriše, on bi dokazao svoje; ili je, možda, priželjkivao raspravu s onim što je budio ljubomoru i mržnju u njemu i da tako privuče pažnju veselog društva na sebe; jer, kao i njegov staralac, ne beše mu poznato drugo zadovoljstvo do onog u protivrečju. Džordž je za njega mislio da je kakav

drski učenik teologije, rad da se šali više nego bilo šta drugo. Vide momka u crnoj odeći, svešteničkog izraza lica, čije mu držanje i pogled bejahu neizmerno odvratni, nekoliko puta dok je promicao i to beše sve što zapazi o njemu pri prvom njihovom susretu. Ali sutradan i svakog sledećeg dana, isti mladić đavoljeg izgleda pratiše ga kao senka; preprečavaše mu put nameran, reklo bi se, da ga omete, i svako malo njegov dubok i zlurad pogled susretao se s očima njegovog starijeg brata sa žestinom koja bi ovog povremeno prepala.

Sledeći put kad je Džordž igrao tenis, ne udari ni dvaput lopaticu, a isto nametljivo biće nađe mu se na putu. Taj dan igralo se u veliki ulog, za večeru i vino u krčmi Crni bik; i Džordž, kao junak i vođa njegove ekipe, beše vrlo zainteresovan za tu čast; zato mu ne beše milo videti tog mrzovoljnog studenta paklenog izgleda. „Gospodine, moliću lepo, budite ljubazni i držite se podalje od lopte“, reče on.

„Postoji li kakav zakon ili odredba koji me primoravaju na to?“ reče ovaj drugi, grizući usnu s prezirom.

„Ako i ne postoji, ima ih ovde koji će vas primorati na to“, odvrati Džordž. „Zato, prijatelju, savetujem vam da budete na oprezu.“

Kako to reče, srdžba mu utera rumenilo na lepo lice i izbi iz njegovih sjajnih plavih očiju; ali to osećanje beše strano i licu i očima i istog trena nestade. Mladić u crnoj odori namesti šešir, namrči guste obrve nad dubokim tamnim očima, stavi ruke u džepove pantalona od crnog pliša i zakorači još dublje u polukrug nego što se ikad pre usudio, našavši se odmah do desne ruke bratovljeve. Tu sede i lica ozbiljnog kao smrt, činio se odlučnim da se odatle ne pomera. Pravio se da prati pogledom lopticu; ali netremice je gledao u Džordža. Jedan od učesnika usudi se da u trenutku likovanja poviče: „Đavolski dobar udarac, Džordže!“ Na to nametljivac stade da to ponavlja pri svakom udarcu, i to beše tako komično da nekoliko gledalaca ne izdrža, već prasnu u smeh; ali igrače to silno rasrdi, jer mu pođe za rukom da, začínivši to s nekoliko biblijskih izraza, ismeje takmičare i njihovu igru.

Ali situacija se u neko doba tako zaoštri da pređe okvire zabave. Džordž, bacivši se unatrag da stigne na mesto ka kom je padala lopta, nenamerno tako grubo nalete na ovog bučnog nametljivca da ne samo što ga obori, već se i saplete na njegove noge i pade

neugodno, a kada ustade, ovaj drugi pokuša da ga šutne i da je uspeo u tome izvesno bi dokrajčio mladoga vlastelina od Dolkasla i Balgrenana. Džordž, razdražen van svake mere, što je lako razumeti, posebno zbog smrtonosnog udarca što mu beše namenjen, udari napasnika reketom, prilično blago, ali mu svejedno krv poteče iz ustiju i nosa; i, istovremeno, reče, okrećući se svojim prijateljima: „Zna li iko ko je ovaj vražji žutokljunac?“

„Ne znate li, gospodine?“ reče neki gledalac, stranac, „gospodin je vaš brat, gospodin Robert Ringim Kolvan!“

„Ne, Kolvan nije, gospodine“, reče Robert, stavljajući šake u džepove i zalazeći dotad najdublje u teren, „Kolvan nisam, gospodine; od sada se odričem tog imena.“

„Ne, izvesno ne“, ponovi Džordž. „Sin moje majke možete biti – ali *ne i Kolvan!* Tu ste u pravu.“ Onda, okrenuvši se svom izveštaču, reče: „Za Boga miloga, gospodine! Je li ovo sin ludoga sveštenika iz Glazgova?“

To iz njega srditost progovori, ali pitanje beše previše neuljudno i nimalo na mestu, i niko no izvole odgovoriti na njega. Oseti pokudu, i to duboko; kao da pozele priliku da se pokaje ili da se nekako iskupi.

U međuvremenu, mladi Ringim je izazivao najveće gađenje. Nije ni pokušao da zaustavi niti da obriše krv što mu je tekla s usta i iz nosa i ona se razli po njegovim obrazima i grudima, čak mu zakapa i na stopala. U takvom stanju postavio se između takmičara; i ne zadržao se na jednom mestu, već jurčao naokolo, ometajući svakog ko bi pokušao da udari lopticu. Obasuše ga kletvama, ali uzalud; činilo se kao da priziva kinjenje i lemanje, držeći se svoje stare priče o prokletstvu i sasvim poremeti igru te natera igrača, uprkos svim njihovim pokušajima, da prekinu meč i da dignu ruke. Izgledao je tako jadno, prekriven krvlju, da nijedan od njih nije imao srca da ga udari, premda se činilo da je ovaj samo to i hteo; a Džordž mu ne reče više nijednu reč, ni u besu ni u kajanju.

Kada se od meča sasvim odustalo i prisutni se dadoše na pranje ruku u kamenoj fontani, neki od njih zamoliše Roberta Ringima da se opere; ali on im se podsmehnue i reče da mu je sada mnogo bolje. Džordž mu najzad pride posramljeno i reče: „Krivica je velika na meni, Roberte, i vrlo mi je žao zbog onog što učinih. Ali isprva

pogreših u neznanju, ne sluteći da ste mi brat, što mi izvesno jeste; a drugi put me ponese ljutnja, zbog čega se sramim. Molim vas, zato, oprostite mi i pružite mi ruku.“

Kad to reče, ispruži ruku ka svom umazanom bratu; ali jogunasti sledbenik predestinacije ne izvadi šaku iz džepa pantalona, već podiže stopalo i šutnu bratovljevju ruku. „Daću vam ono što odgovara više vašoj no mojoj ruci“, reče s podsmehom. Potom, iskrenuši se malo, dodade: „Zar neće više biti onih prokleta dobrih udaraca, gospodo? Kakva šteta, dići ruke od tako korisne i poučne igre!“

„Žao mi je“, reče Džordž. „Ali, kad je već tako, manje je razloga da se kajem.“ I, pošto izreče to uopšteno zapažanje, ne posveti nadalje pažnju svom nekulturnom napadaču. Ali ovaj drugi ne ostavi svoje dosađivanje na terenu: umeša se među njih, tako krvav i odvratn, i, držeći se blizu brata, hodać je s njima sve do Crnog bika. Dok ne stigoše tamo, mnogo dečaka i besposlenih ljudi okupi se oko njih, hućući i dosađujući im preterano, te im beše drago kad udoše u krčmu; a neobjašnjivo čudovište pokuša da uđe unutra s njima i da im se pridruži za večerom. Ali gostioničar i njegovi ljudi uhvatiše mig i na silu ga sprečiše da uđe, iako on pokuša više puta, tako što slaga, a i ponudi da ih potkupi. Uvidevši da ne može biti po njegovom, podbudi uskomešanulju pred vratima na nasilje, u čemu umalo beše uspešan. Gazda na kraju nemade kud, već posla po dva oficira koji ga odvedoše u stražarnicu; a veselje i uživanje mlade gospode te večeri beše umnogome pokvareno nesretnim okončanjem njihove igre.

Prečasnom Robertu Ringimu ode poruka da oslobodi voljenog štićenika. Glasnik ga nađe za stolom sa brojnim vođama vigovskim, na čelu sa markizom od Anandejla¹⁵; i, pošto se isporuči zatvorenikova beleška, Ringim je glasno pročitao, začinivši to po kojim objašnjenjem. Okolnosti tog slučaja behu preuveličane i izobličene i pobudiše krajnje gnušanje prisutnih, zbog zlodela i počinilaca. Protestovali su protiv tog čina kao nasrtaja na junaka, čak i na život nesretnog brata koji beše proteran iz očeve kuće. I, pošto duh zajedništva beše od najveće važnosti, teret ispravljanja te nepravde se stavi na taj račun. Ukratko, za mladog optuženika

¹⁵ U to vreme, markiz je bio pristalica prezbiterijanske crkve.

zauzeše se neki od najboljeg roda u zemlji, te on bude pušten na slobodu. Ali, kada Ringim vide u kakvom je lošem stanju, predstavi ga njegovim uvažanim zaštitnicima. To produbi njihov gnev prema mladom vlastelinu i njegovim saučesnicima mnogo puta, tako da ih obuze privremeno ludilo. Možda ih pomalo razdraži i vino i žestina koje popiše; kako bi ih inače usputna zašedica između dva mladića na teniskom nadmetanju dovela do takvih krajnosti. Ali izvesno je da se, od jednog što prvi ustade da progovori okupljenima o tom zverstvu, s moralne i političke tačke gledišta, najednom na nogama nadoše šestorica, svi u isto vreme, raspredajući o tome; i ne prođe mnogo, a svi u prostoriji su galamili o istoj stvari i držali istu stranu u raspru.

Usred te pometnje, neko izađe iz kuće koja beše sa zadnje strane Kanongeja,¹⁶ zavapiвши: „Zavera, zavera! Izdaja, izdaja! Ua, krvavi podstrekači u Crnom biku!“

Silan se narod u to vreme našao u Edinburgu; a vođen političkim motivima, jedva je čekaao varnicu da ga raspali. Veće beše lepo, svetina se sjatila na ulice i poziv se pronese od usta do usta celim gradom. Povrh toga, rulja što se beše okupila pred vratima Crnog bika postepeno se osula; ali, kako to behu mladići i besposlene bitange, samo se razliše po ulici u potrazi za drugom zabavom: zato dovoljna beše glasina da se vrate na mesto ranijeg okupljanja, ako dotad ne behu zaokupljeni nečim što im se nije odviše svidelo.

Gazda krčme zapanji se videvši rulju kako se ponovo okuplja, i to s takvom žurbom i bukom. Ali, kako njegovi gosti bejahu od najvećeg ugleda, smatrao se zaštićenim ili barem imunim na kaznu. Pod njegovim krovom bejahu dva velika društva; najbrojnija beše revolucionistička klika. Drugu činjahu naši mladi teniseri i njihova družba, svi redom jakobiti; ili, u svakom slučaju, naklonjeni episkopalnoj struji. Najveće društvo beše u prednjoj sali i rulja prvo krete na te prozore, iako bojažljivo i oprezno. Promoli se jedno glasno „ura“, a zatim se začuše glasovi mnogih rešenih da gnev umesto na uništavanje prozora izliju na goste u krčmi. Vigovci pozvaše krčmara da se raspitaju šta znači taj napad: on lukavo odgovori kako podozreva da to neki mladi kavaljeri ili

¹⁶ Kanongejt je niži, odnosno istočni deo takozvane Kraljevske milje, poteza od Kasl Hila do palate Holirud.

pristalice Visoke crkve¹⁷ podbunjuju svetinu protiv njih. Društvo su činila mlada gospoda, tad već raspoloženi za čarke ma kakav im razlog bio; i, u svakom slučaju, rešeni da ne dopuste onim drugima, protiv koji njihove strasti već bejahu raspaljene, da im naude.

Krčmar, dakle, prenese raspirujuće vesti onima što, kao instinktom vođeni, izrekoše zakletvu i spremiše se za oružje. Nekoliko onih najvišeg ranga imali su mačeve koje su smelo potegli; oni podređeni odmah poleteše oružju kakvo su sala, kuhinja i perionica mogli da ponude – mašice, džarači, ražnje, ašovi i lopate – naumljeni da se svete episkopskim simpatizerima, deci Antihrista i nasljednicima prokletstva! preprodavcima sloboda njihove zemlje i izdajnicima najsvetije istine – time opijeni i tako naoružani, u ime istine, pravde i slobode, naši junaci istrčашe na ulicu i obrušiše se na rulju s takvom sumanutošću da je u trenu razdvojiše i rasteraše te hiljade njih kao što vetar raznosi slamu. Druga grupa, mladi jakobiti, koji su sedeli u sali malo dalje od ulaza, a bili su oni protiv kojih je bes rulje bio usmeren, nisu znali ništa o tom drugom metežu, sve dok im buka naleta vigovaca ne dopre do ušiju; kada ih onda obavestiše da rulja napade krčmu zato što se prema mladome gospodinu poneše na nemio način, i da je druga grupa mladih iz krčme ustala u njihovu odbranu, te je sada u neravnopravnoj borbi, pohitaše u žarkoj želji da podrže svoje branioce svom svojom snagom, ne razbijajući preterano glavu time ko su.

Rulja je poput nadiruće plime koja se povlači samo da bi se vratila s nadmoćnom silinom. Svetina se iznenadi kada vide tako jaku i dobro naoružanu družinu koja silovito izlazi iz krčme, obarajući svakog ko im se nađe na putu. Oni što se zadesiše kraj vrata, te, naravno, prvi na udaru neposredne opasnosti, krenuše svom snagom da se probijaju natrag u središte mase. Crni bik se nalazio na malom trgu na pola puta između Haj Strita i Kaugejta, a prilaz njemu beše iz dve aleje kroz koje istovremeno nagnu svetina, primoravši na tuču hiljade koji ne znadoše za razlog.

¹⁷ Engl. High Church – misli se na Škotsku episkopalnu crkvu; pristalice su bile protivnici vigovaca i prezbiterijanske struje (takozvani revolucionari) u sukobima 1689-1690. Podržavali su Džejsma II (odnosno Džejsma VII) i njegovog sina (koji su bili rimokatolici).

Ali edinburški Haj Strit do kog uskoro stigoše opasno je mesto za otvoren napad na rulju. A izgleda da su ulazi u krčmu bili blizu Market Krosa, na južnoj strani ulice; jer masa je uzmicala hitro, na istok i na zapad, a goniči, razdvajajući se kako je prilika nalagala, žestoko su ih vijali, ranjavajući ih i sakateći dok su tako bežali. Ali nijedno krilo ne potera diviziju neprijatelja u povlačenju ni stotinjak jardi – đavolskog roda beše taj njihov neprijatelj! – a mnoštvo nestade kao hiljade fantoma! Šta su naši junaci mogli da urade? Okrenuše se da se vrate svom pribežištu, Crnom biku. Ali taj poduhvat ne beše tako lako nit brzo ostvariti kako su planirali. Nebrojene aleje sa svake strane ulice progutaše masu u samo nekoliko sekundi; ali oni se tu samo presabirahu; i uvidevši da su njihovi napadači u manjini, izliše se s obe strane ulice munjevito i silovito, baš kao što nestadoše odatle koji minut ranije. Svaka aleja isporuču svoju vojsku, bolje opremljenu projektilima nego kad potraži tu privremeno sklonište. Beda se sada sruči na naše dve pobedničke kolone vigovaca! Rulja ih obujmi kao da će ih progutati; i osu po njima paljbu najogavnijim oružjem.¹⁸ Ako gospoda ranije i behu razdražena, ovo ih dodatno ražesti; ali opasnost u kojoj se nadoše beše sada toliko očevidna da je nisu mogli zanemariti; zato obe družbe, kao pokrenute istih duhom, načiniše očajnički pokušaj da se spoje, i većim delom to i uspeše; ali neke oboriše, a drugi se razdvojiše od svojih drugova, i zadovoljiše se time što su nemi pripadnici rulje.

Bitka je sada besnela neposredno pred alejama koje su vodile ka Crnom biku; mala skupina gospode beše daleko slabija i verovatno bi ih savladali i pretukli redom svakog od njih da im se u tom trenu i na tom mestu ne pridružiše mladi kavaljeri koji, orni za vojevanje, izbiše iz aleje, otvoriše prilaz, smelo krenuše da udaraju posvuda i tako okuražiše ogorčene vigovce, koji zapravo bejahu oni što i najvećma razgneviše rulju.

Sada se već uzbuni i gradska straža; i dve čete iz Kameronovog puka¹⁹ sa časnim kapetanom Daglasom pojuriše iz zamka na poprište borbe; ali i pored sve buke i pometnje koju izazvaše na ulici,

¹⁸ Misli se na sadržaje noćnih posuda.

¹⁹ Puk koji se sastojao od pristalica Ričarda Kameron, radikalnog vođe zavetnika, koji je okupio Džejms Daglas, ertl od Angusa, kao podršku Viljemu III.

bitka je bila toliko gusta i žestoka da mnoge s obe strane pohapšise dok se boriše prsa u prsa i jedva se dadoše razdvojiti kada ih stražari i vojnici uhvatiše za kolire.

Velika uzbuna i pometnja beše te noći u Edinburgu; jer svi zaključise da to beše kavga između dve struje, a pošto obe strane behu jednako moćne, očekivale su se ozbiljne posledice. Napetost beše tako velika da je svaki skup u gradu, veliki i mali, razbijen; a lord kancelar smatraše prigodnim da lično ode u većnicu, čak i u taj kasni sat, u pratnji šerifa edinburškog i linlithgauskog, zajedno sa raznim plemićima, da se obavesti o uzroku nereda.

Dugo vremena sud beše sasvim zbunjen. Svaki od privedene gospode ljuto se bunio zbog ukazanog tretmana, kriveći rulju koju na njega i na njegove prijatelje okrenu protivnička frakcija, i stvari su stajale izuzetno rđavo dok, najposle, u sudu shvatiše da ispituju gospodu obe struje, i da su to činili od samog početka, gotovo naizmenice, jer u istoj meri privedoše i jedne i druge. Na kraju se ispostavi da se neko licina među gospodom, od koje dve trećine bejahu revnosni vigovci, urotila da zlostavlja čitavu populaciju vigovsku u Edinburgu. Istraga ne dovede ni do čega što ne beše besmislica; i vojvoda od Kvinsberija, čiji cilj u tom trenutku beše da pomiri dve struje, dade sve od sebe da čitav taj metež predstavi kao neslanu šalu u kojoj nijedna strana nije mislila nikakvo zlo, a koja ipak imade grдне posledice.

Većina ih ode kući osećajući zadovoljstvo; ali ne i prečasní Robert Ringim. Učinio je sve što je mogao da razjari i sudije i narod i podigne protiv mladih kavaljera, posebno protiv mladog vlastelina od Dolkasla, predstavivši ga kao podstrekača koga izopačeni roditelj nahuška da kleveta svoju majku i da uništi svog nesretnog i jedinog brata; a, pravo budi, taj govornik protiv nespasanih imaše onu moćnu, jednostavnu i oštru rečitost koja retko kad ostavljaše slušaoca ravnodušnim: posledica beše to da nesretan događaj između dva brata on predstavi u izuzetno lošem svetlu, a ljudi se vratiše kućama sa nikako lepim mišljenjem o vlastelinu od Dolkasla ili njegovom sinu Džordžu od kojih nijedan ne beše tamo prisutan da govori za sebe.

Što se tiče Ringima, on ode svom konačistu, pun jeda i mržnje spram mladog vlastelina kog mu smišljeno predstaviše kao napašnika. Ali najvećma beše ispunjen gnevom prema njegovom ocu kog se gnušao sve vreme i kog je jedinog krivio za ovaj bezobrazan

napad na njegovog omiljenog štićenika, imenjaka i usvojenog sina; i za javno podmetanje i napadanje njegove sopstvene časti proglašavanjem tog mladića *njegovim* sinom, čime beše optužen za greh protiv kog je, dobro je poznato, odapinjao sve strele crkvene osude s nemilosrdnom silinom.

Ali, iako mu srce beše puno nekim od ovih loših osećanja kojima je svako podložan, ipak zadrža strah od Gospoda tako da nijednom ne propusti da ispuni spoljne dužnosti vere iza kojih nijedan čovek nije imao moć da vidi. Smestio se kod porodice gospodina Milera čija gospođa beše rodom iz Glazgova, a beše slušalac i, naravno, veliki štovalac gospodina Ringima. U toj porodici javno se moljahu svako večer; a te večeri u molitvi prestolu milosti zatraži da se na glavu jednog određenog grešnika sruči toliko mnogo čaša gneva²⁰ da slušaoci zadrhtaše i pokriše uši rukama. Ali da ne bi pozivao na tako nasilne mere što vodiše u izopštenje bez zalogu u svetim spisima, započe propoved pevajući naredne stihove za koje je šteta što ih, tako protivne svim blagonaklonim i milosrdnim principima hrišćanstva, ikada uvrstiše u hrišćansku psalmodiju:

*Postavi nad njim starešinu bezbožnika,
i protivnik neka mu stane s desne strane.*

*Kad se stane suditi, neka izađe kriv,
i molitva njegova neka bude greh.*

*Neka budu dani njegovi kratki,
i vlast njegovu neka dobije drugi.*

*Deca njegova nek budu sirota
i žena njegova udovica.*

*Deca njegova nek se potucaju i prose,
i neka traže bleba izvan svojih pustolina.*

*Neka mu uzme dužnik sve što ima,
i neka razgrabe tuđini muku njegovu.*

*Nek se ne nađe niko ko bi ga ljubio,
ni ko bi se smilovao na sirote njegove.*

*Nasleđe njegovo nek se zatre,
u drugom kolenu neka pogine ime njihovo.*

²⁰ Novi zavet, Otkrivenje 16:1: „I čuh glas veliki iz crkve gde govori sedmorici anđela: Idite, i izlijte sedam čaša gneva Božijeg na zemlju.“

*Bezakonje starih njegovih
 nek se spomene u Gospoda,
 i greh matere njegove nek se ne izbriše.
 Neka budu svagda pred Gospodom,
 i On neka istrebi spomen njihov na zemlji;
 Zato što se nije sećao činiti milost,
 nego je gonio čoveka ništeg i ubogog,
 i tužnom u srcu tražio smrt.
 Ljubio je kletvu, neka ga i stigne;
 nije mario za blagoslov, neka i otide od njega.
 Nek se obuče u kletvu kao u haljinu,
 i ona nek uđe u njega kao voda,
 i kao ulje u kosti njegove.²¹*

Mladi Ringim jedini je znao puno značenje ove duhovne pesme; ode u krevet nikad sigurniji da su njegov otac i brat bili otpadnici, bezočnici, otuđenici od Crkve i prave vere i prokleti za vjeka vjekova.

Narednog dana Džordž i njegovi drugovi sastase se kao i obično – svi oni koji nisu bili ozbiljno ranjeni. Ali, dok su tamarali gradom, pratiše ih sa zlobom i upirahu prstom na njih prezirno. Nijedan od njih isprva nije bio svestan razloga, ali to ih je tištilo i osujetilo u uživanjima, što nisu mogli da kontrolišu. Odoše na prepodnevnu partiju tenisa, ne da bi se nadmetali, već da bi vežbali; ali ni ne stigoše da zauzmu pozicije, kad se mladi Ringim pojavi na starom mestu, svome bratu zdesna, izgleda zajedljivijeg i odlučnijeg nego ikad dotad. Usne stisnu tako jako da mu se usta jedva primećivahu, a dubokim tamnim očima šibao je pogledom svetog gneva taj bezbožni skup, ali ponajviše svog brata. Njegovo prisustvo nagrižaše njihovo druženje ili uživanje poput kakve buđi; igra beše osujećena i završena, a da nije ni počela kako valja. Drugovi krenuše da se došaptavaju, onda se razdvojiše, a da bi se rešili štetnog uticaja ovog istrajnog progonitelja, raspodeliše se po kućama svojih poznanika, dogovorivši se da se nađu u parku na partiji kriketa.

Tako i učiniše; i, skinuvši deo odeće, počеше s tom silovitom i odvažnom igrom. Ne prođe ni pet minuta, a eto Ringima usred njih da im potpuno omete igru. Odasvud se začuše povici: „Oh,

²¹ Stari zavet, Psalmi Davidovi, 109:6-18.

ovako neće ići. Izbacite ga sa terena! Nokautirajte nitkova; ili ga vežite, pa nek leži miran.“

„Nikako“, povika Džordž. „Jasno je da samo to priželjkuje. Molim vas, nemojte mu udovoljiti ni toliko da ga dodirnete stopalom ili prstom.“ Potom se okrenu prijatelju i prošapta: „Razgovaraj s njim, Gordone; zasigurno neće odbiti da nam prepusti igralište ukoliko ga zamoliš.“

Gordon ode do njega, i zatraži, uljudno, ali odsečno, „da se povuče na određenu razdaljinu, inače niko od njih ne može niti će biti odgovoran, kakvu god ozledu mu naneli“.

On se oholo okrenu na peti, promrmlja nešto propovedničkim tonom, potom dodade: „Rizikovaću; povredite me, svako od vas, na svoju odgovornost.“

Mlada gospoda se nasmejaše inatu i preziru kao u kakve tvrdo-glave životinje. Gordon krenu za njim i pokuša da se pobuni; ali ovaj mu reče da mu je „zadovoljstvo da bude tu u tom trenutku; i, sem ako mu ne pokaže kakvo to neprikosnoveno pravo on i njegova družina imaju nad tim igralištem u odnosu na njega i na sve ostale, odlučan je da koristi svoje pravo kao i prava sugrađana, zauzimajući bilo koji deo zajedničkog polja koji odabere.“

„Nemate gospodske manire, gospodine“, reče Gordon.

„Imate li ih vi, gospodine?“ odgovori drugi.

„Da, gospodine. Znajte da ih imam, po božjoj milosti!“

„Onda, hvala Njemu na čije ime huliste, što ja nemam takve. Ako je jedan od nas takav gospodin, *polažem nade u Boga da to nisam ja!*“

Sada je svima bilo jasno kako je pokušavao da ih navede da ga uvrede i udare, da ih na svaki način isprovocira na to; i, dosetivši se da se iza tog nastojanja krije neki zlonameran i dubok plan, mudro se uzdržaše od kazne koju je svaki od njih žudeo da nanese svojom rukom i koju je on potpuno zaslužio.

Ali nepopularnost mlađeg Džordža Kolvana više se nije mogla skrivati od njegovih sadrugova. Ispoljavala se gde god bi se stvorio neki skup; a njegov mladi i bliski prijatelj, Adam Gordon, morao je da ga upozori da se ne iznenadi ako se gospoda koju poznavahu povuku iz njihovog društva, jer ne mogu biti viđeni s njim, a da ne pretrpe uvredu. Džordž mu se zahvali i složiše se da bi ovaj prvi preko dana trebalo da se povuče dok je u Edinburgu, a da bi noću

moгли sastajati, zajedno sa ostalim svojim drugovima koji nisu bili zauzeti nečim drugim.

Džordž je otkrivao da je iz dana u dan bilo sve neophodnije da se drži takvog sistema povlačenja; jer nisu ga pratili samo povici dečaka i naroda – demon mnogo zlobniji beše mu uvek za vratom, u liku njegovog brata. Gde god otišao da se razonodi i kako god dobro da je skrio svoje namere od svega živoga da tamo ode, uvek bi se na tom mestu našao i njegov brat Ringim, i to uvek na koju jardu od njega, uglavnom na istom rastojanju, svako malo upućujući mu poglede koji su mu ledili dušu. Bili su to pogledi koji se ne mogu opisati, ali osećao se kao da mu se zabijaju duboko u grudi. Pogadali su čak i svedoke na veoma poseban način, jer svi čije oči bi bar namah uhvatile te užasne poglede pratiše ih ka meti kojoj bejahu usmereni: gospodsko i odmereno držanje te mete uglavnom bi uspokojilo njihove nemirne slutnje; jer ne beše niko ko primeti poglede oka mladića u crnom kaputu upućene licu njegovog brata, a da isprva ne ispolji znake uznemirenja.

Džordž postade sasvim pometen; ne samo zbog smisla tog proganjanja, već i što mu ne beše jasno kako je tom čudnom biću polazilo za rukom da zna sva njegova kretanja i svaku njegovu nameru, kao da ih je naslućivao. Razmatrajući prethodna svoja osećanja i odluke, zaključio je da okolnosti odlaska na ovo ili ono mesto često behu plod slučajnosti – trenutni hir beše ono što ga je vodilo tamo, a ipak nije prošlo mnogo minuta da sedi ili stoji, a da se ne pojavi jedno te isto biće, uvek u istoj poziciji spram njega, pravilno kao što materija pravilno baca senku ili se zrak svetlosti odbija od gušće sredine koja mu se ispreči.

Na primer, sećao se kako je jednog dana nameravao da prisustvuje bogosluženju u Visokoj crkvi²², kada ga, gotovo na vratima, presrete mladi Kilpatrik iz Klousberna, koji je trebalo da ode do franjevačke crkve²³ da vidi svoju dragu, i reče: „Ako kreneš sa mnom, Kolvane, pustiću te da je i ti vidiš te nećeš zaostajati za mnom.“

Džordž namah pristade i ode; i pošto sede, osloni glavu na crkvenu klupicu da bi u sebi ponovio kratku molitvu, što je uvek

²² Deo Crkve Svetog Džajlsa u Haj Stritu koji gleda na Trg Parlamenta.

²³ Misli se na franjevce kojima je ta crkva pripadala pre reformacije. Pomenuta crkva bila je glavna prezbiterijanska bogomolja u kojoj je potpisan Nacionalni zavet 1638. godine.

činio kad bi ušao u kuću božju. Kad je završio, nagonski skrenu pogled ka onoj tački sebi zdesna gde je mogao da očekuje da će videti gnevnu prikazu od njegovog brata, kad eto njega tamo, istog ponašanja, izgleda, držanja, udaljen koliko i uvek! Džordž ponovo položi svoju glavu, a beše tako zaprepašćen da gotovo izgubi svest. Odmah pokuša da se presabere i da pogleda govornika, okupljene vernike, a naročito voljenu kapetana Kilpatrika; ali đavolji pogledi mladića u crnoj odeći bili su odviše jezivi eda bi se podneli – oči bi ih presretale, gledao u tom smeru ili ne: na kraju ga hrabrost izdade, te do kraja službe nemade kud nego da gleda dole.

I noću i danju, isto. U galeriji Parlamenta, u pozorišnim ložama, u crkvi, na skupu, na ulicama, u predgrađima i u unutrašnjosti; a svaki dan i svaki čas, od prvog njihovog susreta, proganjanje beše sve prisutnije, neobjašnjivije i, sve u svemu, sve više uznemirujuće i nepodnošljivije dok se Džordž napokon gotovo sasvim ne povuče iz društva i bejaše primoran da dane provodi u konačistu svom i svoga oca iza zatvorenih vrata. Čak i tu ga je neprestano mučila ideja da će, podigne li pogled, zasigurno videti to lice, što mu beše najmrskije od svih znanih osećanja. Brat ga je sada pratio poput kakvog demona koji proganja nekakvo posvećeno biće koje je prodalo sebe uništenju; prilazio je isto tako neprimetno i pojava mu odisaše istom groznom zlobom. Retko ga je primećivao kako ga prati na ulicama ili da ulazi u kuću ili crkvu za njim; iskršao bi tek tako, Džordž nije znao ni kako ni otkud; i, pošto ne uspe u svojim prvim, prijateljskim pokušajima, nikad više se ne obrati svom sumnjivom pratiocu.

Džordž se na kraju, razmišljajući o okolnostima tog neobičnog progona, doseti da je njegov brat možda smekšao i, premda naravi tako jogunaste i nepopustljive da to ne bi mogao priznati niti bi zamolio za pomirenje, možda je baš zato revnosno pratio svaki njegov korak noć i dan. „Života mi moga, ne vidim kakav bi drugi cilj to imalo“, mislio je. „Nijednom ne pokuša da mi oduzme život; niti se usudi, ako je imao nameru; zato, iako mi je njegovo ponašanje naročito mrsko, neću se misliti kako je sin moje majke žudeo da se izmirimo, a odbilo ga je moje oholo i drsko ponašanje. Kad se sledeći put nađe kraj mene, čvrsto sam rešen da ga pozdravim kako bi jedan brat trebalo da se obrati drugom, šta god me to koštalo; a ako mi se i dalje bude prezrivo podsmehivao, onda je kriv.“

Posle te velikodušne odluke prođe prilično vremena, a njegov progonilac se ne pojavi, te Džordž pomisli da je prestao da ga prati. Nada u to donese mu olakšanje van svake mere; ipak, Džordž je osećao da je to previše dobro da bi potrajalo. Neprijatelj mu bi previše tvrdoglav da bi digao ruke od svojih namera, kakve god bile. Ipak, dozvoli sebi malo više slobode i nekoliko dana uživao je u njoj bez ikakve kazne.

Džordž je od prvih svojih dana bio živahan, aktivne prirode i zatočeništvo mu je bilo mrsko; i, pošto ga je taj neobični progonilac u poslednje vreme silno sputavao u njegovim mladalačkim aktivnostima, obuze ga dubok nemir zbog takvog obuzdavanja, te se jednog jutra probudi vrlo rano nameran da ode na izlet na vrh Arturovog sedišta,²⁴ da bi udahnuo jutarnji povetarac i video sunce kako izranja iz istočnog okeana. Jutro je bilo spokojno i vedro; i dok je hodao niz južnu stranu Kanongejta, prema palati, magla se beše tako spustila oko njega da nije mogao videti kuće na suprotnoj strani ulice. Prolazeći kraj kuće lorda kancelara, zateče stražare koji ga upozoriše da ne ide pored palate, jer će sve kapije biti zatvorene i pod stražom narednih sat vremena, te se on vrati do vrtova Svetog Antonija i probi se do tog malog romantičnog proplanka koji spajaše kapelu i bunar. I dalje beše okružen plavom maglom nalik gustom dimu, ali usred nje, ipak, vazduh beše osvežavajući i izvrstan. Trava i cveće behu posuti rosom i, skinuvši šešir da obriše čelo, on vide da je crno, sjajno krzno kojim beše obrubljen njegov šešir svo prekriveno tkanjem od najfinijeg srebra – vilinska mreža načinjena od kuglica tako majušnih da nijedno oko ne mogaše da razabere ijednu od njih, a, ipak, presijavahu se u ljupkom mnoštvu. Pribojavajući se da će unakaraditi tako predivnu i delikatnu oplatu, krajnje oprezno vrati šešir na glavu i bodro nastavi svojim putem.

Kako se približavao visokom platou pred dolinom – tom malom izvrsnom rubu s kog su se pogledom mogle obuhvatiti istočne granice i obale Lotijana – kako se, kao što rekoh, približavao, tek koji tren do vrha, opazi, na svoje iznenađenje, blistavi oreol u oblaku magle koji se uzdizao u polukrugu nad njegovom glavom poput blede duge. Zastade pred prizorom te divne vizije; jer nikada pre ne vide tu pojavu, iako uobičajenu u rano jutro. Ali uskoro vide

²⁴ Nekadašnja vulkanska brdovita formacija nad Edinburgom.

uzrok ovog fenomena – da nastaje od zraka sunca koje, potekle iz čistog nezamagljenog jutarnjeg neba, presreće i prelama ta gusta para. Ali, što se bolje delovanje prirode razume, to veće divljenje izaziva. Taj prizor ispunio bi čoveka od nauke ushićenjem, ali neuk i prost čovek bi ga cenio manje no krtica što prokopava brdo u tišini i tami.

Džordž se divio ovom veličanstvenom oreolu koji se širio, rasplinjavajući se, kako se bližio površini oblaka. Ali, na sopstveno iznenađenje i potpuno oduševljenje, otkrio je, dosegnuvši vrh Arturovog sedišta, da se ova zemaljska duga, ta divota od ovog sveta, razlivala u najživopisnijim prelivima pod njegovim nogama. I dalje nije mogao da razabere sunce, iako ga je svetlost iza njega zaslepljivala; ali oblak magle gusto smešten u toj dubokoj dolini koja razdvaja brdo stenja Salizberija i s njime pomešana zagasita senka brda, načiniše od doline jamu tmine. Na tom senovitom oblaku napravi se lepa duga, šireći se po horizontalnoj ravni, sa sjajnim tragovima preliva svih boja nebeskog luka, ali bleđim i slabije definisanim. Ali taj ovozemaljski prizor ranog jutra ne može se bolje opisati do imenom koji mu dodeliše čobančići, „majušni duh duge“.

Takav je bio opis jutra i divljih senki brda koji Džordž prenese svom ocu i gospodinu Adamu Gordonu na dan kad to vide; a čitalac mora donekle da shvati njihovu prirodu ne bi li razumeo ono što sledi.

Sede kraj ivice kamene litice, malo unutar vrha brda prema zapadu i, bezbrižan i veseo, gledaše lepote jutra i udisaše njegov lekovit vazduh. „Ovde“, mislio je, „mogu da opštim s prirodom bez ometanja i bez bojazni da će me prekinuti kakav strahotni ili mrski posetilac.“ U tom trenutku seti se mračnog i zloknobnog izgleda svog brata i skrete instinktivno pogled nadesno, ka mestu gde je taj neželjeni gost običavao da se ukazuje. Blagi Bože! Kakvo privedenje videše njegove oči! Vide spram oblaka iscrtano obličje ramena, ruku i lica ljudskog bića najodvratnijeg izgleda. Lice to beše njegovog brata, ali dvadeset puta uvećano u odnosu na prirodnu veličinu. Njegove tamne oči sevale su ka njemu kroz izmaglicu, a svaka bora njegovog odvratnog čela beše se usekla duboko poput jaruga po obroncima brda. Džordž se trgnu, a kosa mu se nakostreši dok je gledao u to užasno čudovište. Jasno je video svaki obris i crtu tog lica dok je upiralo pogled u njega s takvim intenzitetom da

se to jedva moglo izdržati. Pogled je bio prikovan za njega na isti način na koji neke životinje mesožderi posmatraju svoj plen; ipak, bilo je straha i drhtanja na tom sablasnom licu, jasno se očitavahu kao i ubilačka namera. Džinovska avet, činilo se, na momente se grčila kao prestravljena, tako da joj se videše samo čelo i oči; ipak, one ni na tren ne skrenuše pogled sa svog objekta posmatranja – ponovo se uspravi, i poče da se približava veoma oprezno; i, kako se približavala, njene dimenzije se smanjivahu, ali i dalje veće od prirodnih mera.

Džordž zaključujući da je to duh. Ništa drugo nije mogao da zamisli, i mislijaše da je to nekakav grozni demon koji ga proganja, što preuze obličje njegovog brata po svakoj crti lica, ali, uzevši ljudski oblik, užasno se preračuna u veličini i zato mu se ukaza preveliki, ta uvećana figura od otelotvorenog vazduha izdahnutog iz pećina smrti ili iz oblasti proždiruće vatre. Njegovo uverenje da je reč o zloćudnom duhu ojača kada ga vide kako mu se približava preko litice, gde stopalo smrtnog bića ne imade kud da stupi. Ipak, užasnuto i zapanjen, sve čvršće prijanjaše na svoje mesto, dok mu se avet ne približi na, kako mu se učini, manje od dve jarde; onda, zaključivši da se sprema na silovit skok na njega, skoči na noge i pojuri sav van sebe u suprotnom smeru, gledajući iza sebe u strahu da ne bude uhvaćen na tom opasnom mestu. Ali samo što se dade u beg, nalete na pravo telo od krvi i mesa, i to s takvom silinom da obojica padoše na neko ispupčeno kamenje, i Džordž se prevrnu preko onog drugog. Biće povika „Ubistvo!“ i, ustavši, dade se u mahnit beg. Džordž tada vide da je to njegov brat; i u nedoumici između prikaze i materije, nije znao šta radi niti šta je uradio; kako tu beše jedini prirodni put povlačenja od ruba stene, i sam ustade i krenu za užasnutim prestupnikom najbrže što je mogao ka vrhu brda. Ringim je kukao: „Ubistvo! ubistvo!“, na šta Džordž, zgrožen, i sav uznemiren zbog ishitrene pomisli o zločinačkoj nameri, čim sustiže kukavicu, zgrabi ga grubo za rame i stavi mu šaku na usta. „Ubistvo, zveri jedna!“ reče; „šta znači to tvoje urlanje o ubistvu? Ko te, do đavola, ubija ili se sprema da te ubije?“

Ringim uspe da oslobodi usta ispod bratovljeve šake i povika dvostruko silnije: „Ajoj! Jaoj! Ubistvo! ubistvo!“ i sve tako. Džordž beše rešen da spreči te pozive na uzbunu kako ga neko ne bi čuo i dotrčao do njih ili doneo zaključak koji nije bio ni prineti istini;

i, uviđajući da je ovaj izabrani mladić bio toliko silno prestravljen da bi rasprava bila uzaludna, zgrabi ga za usta i nos levom šakom tako snažno da mu se prsti usekoše u njegove obraze. Ali, kako je kukavica i dalje pokušavala da galami, Džordž ga opauči pesnicom u levu slepoočnicu, te se ovaj sruši na zemlju, iako više usled užasa nego zbog udarca. Međutim, iz nosa mu ponovo poteče krv, što mu, čini se, beše odbrambena mera urođena kao ona kojoj pribegavaju tvorovi. Potom se pridiže na kolena i butine, i podižući svoje grozno lice, dok mu je krv tekla iz oba uva, moljaše brata za svoj život na najkukavniji način, zinuvši i bedno ridajući.

„Recite mi, onda, gospodine“, reče Džordž, rešen da izvuče najviše što može iz bednikove strave – „recite mi zašto ste mi stalno za petama? Recite mi otvoreno i ovog trena, inače ću vas baciti sa ivice onog ambisa.“

„Oh, nikada to više neću uraditi! Nikada to više neću uraditi! Poštedite mi život, dragi, dobri brate! Poštedite mi život! Ja vam zasigurno nikada nisam učinio ništa loše.“

„Zakunite mi se, onda, Bogom koji vas napravi, da me nadalje nećete proganjati da biste me mučili svojim paklenim pretećim izgledom; zakunite mi se da se nikada nećete naći u mom prisustvu sem ako niste pozvani. Hoćete li se zavetovati da će biti tako?“

„Oh, da! Hoću, hoću!“

„Ali to nije sve: morate mi reći zašto ste me tražili na ovom mestu jutros?“

„Oh, brate! Ni zbog čega drugog do zarad vašeg dobra. U srcu sam imao samo neizrecivu korist za vas, i veličanstveno i beskrajno dobro.“

„Dakle, zaista ste znali da sam ovde?“

„Tako mi reče jedan prijatelj, ali nisam mu verovao; barem nisam znao da je to istina dok vas nisam ugledao.“

„Recite mi sada još ovo, Roberte, i sve će biti zaboravljeno i oprošteno. Ko je bio taj prijatelj?“

„Ne znate ga.“

„Kako me, onda, poznaje?“

„Ne mogu reći.“

„Da li je danas bio ovde s vama?“

„Da; nije bio previše daleko. Došao je na ovo brdo sa mnom.“

„Gde je on sada?“

„Ne mogu reći.“

„Onda, bedniče, priznajte da je taj prijatelj koji vam reče da sam ovde đavo, i da je došao ovde s vama. Niko drugi nije mogao znati gde sam.“

„Ah! Kako malo znate o njemu! Vi biste rekli da nema ni čoveka ni duha obdarenog takvom moći predviđanja da može da izvede prirodne zaključke na osnovu prethodnih akcija i dešavanja, do đavola? Avaj, brate! Ali, zašto bih se čudio takvim prevaziđenim gledištima i principima? Zacrtno je da treba da ih negujete i da će doneti uništenje vašoj duši i telu, još pre nego što sveta nastade. Ipak, budite sigurni da vas potražih samo zarad vašeg dobra!“

„U redu, Roberte, verujem vam. Umem da budem nagao i plahovit: to mi je mana; ali nikada vam nisam spremao niti pozeleo zlo; i Bog nek mi je svedok da bih pre digao ruku na sebe ili na mog oca, nego na vas.“ Na te reči, Ringim se oglasi potmulim likujućim smehom, stavi ruke u džepove i povuče se na svoje uobičajeno rastojanje. Džordž nastavi: „A sada, tražim da jednom za svagda oprostimo jedan drugom, i da se rastanemo kao prijatelji i takvi i ostanemo.“

„Mislite da bi takva stvar bila celishodna? Ili saglasna sa slavom božjom? Sumnjam.“

„Ne mogu se setiti ničeg što bi više bilo takvo. Nije li to u skladu sa svakom poukom jevanđelja? Haj'te, brate, recite da je naše pomirenje potpuno.“

„Oh, da, naravno! Kažem vam, brate po krvi: potpuno je kao što ševa ide s gujom, ne više, niti će ikad moći. Pomireni, kako da ne! Sa čim se to mirim?“

Kad to reče, ogorčeno se skloni. Od trenutka kada je čuo da mu život ne visi o koncu, vratio se pređašnjoj svojoj drskosti i osvetoljubivoj pojavi – i nikad ne behu jeziviji nego kad se opraštao od brata tog jutra na vrh brda. „Dobro, idite svojim putem“, reče Džordž; „neko bi vas prezreo, ali ja vas sažaljevam. Ako vi niste od đavolje sorte, onda nikad ne videh takvu.“

Sunce je već rasteralo izmaglicu; jutro beše neopisivo lepo i Džordž sede na vrh brda i dade se u duboko razmatranje neobičnog incidenta koji mu se desi tog jutra. Nije uspevao da ga shvati; ali, uzimajući u obzir prethodne okolnosti, nije se mogao osloboditi ubeđenja da ga je proganjao nekakav zli duh sa obličjem njegovog

brata, kao i sam taj mračni i tajanstveni nesretnik. Ni na koji drugi način nije mogao da objasni prikazu koju vide tog jutra na steni, niti nekoliko iznenadnih pojavljivanja istog bića na mestima za koje se nikako nije moglo unapred znati da će se on tu naći, niti da to isto biće, ako je od mesa i krvi kao drugi ljudi, može uvek da iskrсне u istom položaju spram njega. Zato odluči da, kada se vrati kući, ispriča ocu sve što se desilo od početka do kraja, i da zatraži njegov savet i pomoć, iako je vrlo dobro znao da njegov otac ne beše najpogodniji čovek na svetu da rešava takav problem. Sad beše sav posvećen politici svoje stranke; i, povrh toga, nije mogao da čuje ime ijednog Ringima, a da ne plane pun gađenja ili besa, a sve što bi izvoleo reći o njima bejahu najgrđe poganštine kojih se mogao setiti.

Ispade onako kako je mladić isprva pomislio: stari Dolkasl nije imao strpljenja da sasluša išta u vezi s njima. Džordž se žalio da ga njegov brat uznemirava svojim prisustvom stalno i svuda. Stari Dolkasl je pitao zašto pseto ne šutne i otera kad god mu zasmeta. Džordž reče kako izgleda da ovaj ima nekakvog demona za prijatelja. Dolkasl odgovori da ga to uopšte ne čudi, jer taj mladi kicoš beše treća generacija u grani u kojoj svi behu deca preljube, a dobro je poznato da se svi takvi rađaju kao poluđavoli i da je vrlo verovatno da će družbovati sa svojom vrstom. Na takav način iskazivao je saosećanje sa svim nedavnim patnjama i nevoljama svog sina.

Međutim, Džordž nađe u gospodinu Adamu Gordonu prijatelja koji uvide sva njegova osećanja i saznade sve o toj stvari. Pokuša da ga ubedi da sva ta dešavanja ne mogu biti natprirodna pod datim okolnostima, i da je prikaza koju vide na steni, u gustoj magli, bila senka njegovog brata koji mu se primicao s leđa. Džordž to nije mogao da prihvati, jer vide svoju senku na oblaku, i, umesto da mu se ukaže u njegovom obličju, opazi samo veličanstveni oreol oko mesta na oblaku koje beše belje i čistije od ostalih. Gordon mu reče da, kad bi otišao sa njim u planine njegovog oca za koje reče da su u Aberdinširu, pokazao bi mu ogromnog duha istih razmera u bilo koje jutro, u zoru, ukoliko sunce bude sjalo. Taj predlog silno zagolica Džordžovu radoznalost; i, zgađen nad nekim stvarima vezanim za Edinburg, ujedno voljan da se odatle skloni, pristade da ode s Gordonom u škotsko gorje na kraće vreme. Utanačiše dan odlaska, dobiše pristanak starog vlastelina i dva gospodina se rastaše goreći nestrpljenjem da dočekaju izlet.